

V deváté podkapitole *Sociální stát po roce 2000: reziduální, nebo občanský?* se V. George a S. Miller zamýšlejí nad politickými předpoklady dalšího vývoje britského sociálního státu.

A dostáváme se ke čtvrté kapitole – *Švédsko – stát a sociálně vyvážená ekonomická politika*. V této části knihy je zahrnut vývoj sociální politiky Švédska od osmdesátých let 19. století do současnosti. Zahrnuje tedy podstatně kratší vývojovou etapu než např. texty věnující se sociální politice Británie, které začínají již v 16. století. Rozdílnost uváděných počátků sociální politiky podtrhuje odlišné vývojové tendence obou zemí.

První podkapitola P. Baldwina *Farmáři, konzervativci a počátky solidární sociální politiky ve Švédsku* zahrnuje počátky švédského sociálního státu a průběh politických vyjednávání zakončených uzákoněním univerzálních „lidových důchodů“ v roce 1913, na rozdíl např. od německého pojištění, které se zpočátku zaměřovalo pouze na dělníky a postupně se rozšiřovalo i na ostatní skupiny obyvatel.

V druhé podkapitole *„Historický kompromis“ mezi kapitálem a prací ze druhé poloviny třicátých let* se W. Korpi zabývá jednáním mezi Konfederací zaměstnavatelů (SAF) a Konfederací odborových svazů (LO) a jejich výsledným kompromisem, tzv. „švédský model“, z něhož výtěžili dělníci i zaměstnavatelé (viz s. 212).

V následující podkapitole G. Esping-Andersen a W. Korpi charakterizují principy sociální politiky, ke kterým dospěl vývoj do sedmdesátých let, a zdůrazňují snahu Švédska zaměřenou na politiku zaměstnanosti.

Ve čtvrté podkapitole *Ekonomická a institucionální omezení strategií plné zaměstnanosti: Švédsko, Rakousko a západní Německo v letech 1973-1982* se F. W. Scharf zabývá švédskou strategií „plné zaměstnanosti“ a způsobem její realizace. Švédsko zavedlo tři opat-

ření podporující plnou zaměstnanost, a to aktivní politiku zaměstnanosti, zvyšování zaměstnanosti v rámci veřejného sektoru a zvýšení podílu práce na zkrácený pracovní úvazek. Sympatické je to, že Scharf ve statí srovnává Švédsko i s jinými zeměmi.

V páté podkapitole *Míří švédský sociální stát k transformaci?* S. E. Olson popisuje přehled rozsahu a účinnosti jednotlivých prvků švédské sociální politiky v 60. až 80. letech. Tato kapitola velmi dobře vystihuje výhody i problémy švédské sociální politiky.

Poslední podkapitola *Krizové úmluvy ze září 1992* S. E. Olsona a S. McMurphyho se věnuje jednotlivým oblastem sociální politiky, jejím dřívějším stavům a budoucím vyhlídkám, které mají charakter krizového řešení, jež muselo přijít, protože se ve Švédsku počátku 90. let projevily závažné ekonomické problémy, když státní finanční prostředky již nestačily plně pokrývat výdaje na sociální oblasti.

V úvodu napsaný dvojí cíl, který sledovala tato čítanka, byl splněn. Z jednotlivých kapitol je dobře patrná specifičnost národní tradice, z nichž jednotlivé typy vyrůstají. Texty byly dobře sestaveny a zařazeny, výstižně charakterizovaly společenské, historické události a politické vlivy, které se podílely na utváření typů sociálních států, a tedy systémů sociální politiky. Za úvahu stojí, zda nemohly být uvedeny základní údaje o autorech jednotlivých kapitol.

Českému čtenáři byla poskytnuta podrobnější informace o vývoji některých typů sociální politiky tří evropských států – Německa, Británie a Švédska. Můžeme snad doufat, že tato publikace bude ještě rozšířena o další dvě tradice sociální politiky – ruskou a italskou, které, jak se zmiňuje Libor Musil v úvodu, nemohl zahrnout do tohoto vydání.

Radka Stošková

F. Zich, V. Houžvička, M. Jeřábek, Q. Kastner: Kdo žije v pohraničí

Ústí nad Labem, Sociologický ústav AV ČR, 129 s.

Jedním z hlavních úkolů výzkumného týmu Sociologického ústavu AV ČR se sídlem v Ústí

nad Labem je výzkum „České pohraničí v procesech evropské integrace“. Jednou z výstupních částí je publikace *Kdo žije v pohraničí*, jejímiž autory jsou čtyři pracovníci výzkumného týmu.

S podtitulem *Česká část česko-německého pohraničí v procesech společenské transforma-*

ce a evropské integrace je zde nashromážděno sedm závažných příspěvků k uvedenému tématu. V úvodu nastiňuje F. Zich politickou atmosféru v Evropě po roce 1989, avšak nutně se vrací k celému poválečnému vývoji, pro nás a pro Německo poznamenanému navýsost důležitým faktem transferu německého obyvatelstva z bývalého Československa a jeho dopady na současné česko-německé vztahy. V příspěvku *Česko-německé pohraničí v nových souvislostech* konfrontuje V. Houžvička politickou a ekonomickou váhu Německa a České republiky, které se změnily rozpadem Československa dále v neprospěch jeho západní části demograficky, geopoliticky, ekonomicky. Integrace Evropy probíhá různými cestami, jednou z nich je zakládání euroregionů. Naše dosavadní vlády jim nebyly v případě našeho státu příliš nakloněny. Považují se za možného „trojského koně“ v případě destabilizace politické situace v našem prostoru. Politicko-ekonomické vztahy česko-německé jsou ve stadiu krystalizace. Mocenský nepoměr však je realitou.

O změnách národnostní skladby obyvatelstva českého pohraničí pojednává Q. Kastner. Vycházejí z historického vývoje národnostního složení českých zemí od vzniku českého státu, zdůrazňuje neúspěch tzv. vnitřní kolonizace ve 12. století, kdy český stát nebyl schopen populačně zalidnit území, které politicky ovládal. Tak začala přemyslovská kolonizace, která zkomplikovala politický život v zemi až do konce druhé světové války. Q. Kastner se zabývá jednotlivými fázemi německého odsunu po roce 1945, formováním nové populační základny příchodem nových osídlenců, jejich národnostním a územním původem, a z hlediska ekonomických výsledků konstatuje, že nadále přetrvávají rozdíly mezi vnitrozemím a pohraničím.

Sociodemografická charakteristika obyvatel pohraničí je předmětem analýzy F. Zicha, který podtrhuje složitost konstituování nové společnosti v pohraničí z mnoha původně značně nehomogenních demografických a společenských složek. Osídlení nebylo možno provést až na úroveň předválečné hustoty zalidnění, zčásti záměrně. Číselně i graficky uvádí míru nedosídlení některých oblastí a vybraných okresů a jeho důsledky pro integraci

pohraničí do celého státu. Kromě nové národnostní skladby sleduje i socioprofesi, věkovou a kvalifikační strukturu nového obyvatelstva, které se však stává již obyvatelstvem autochtonním. Vyplývá to z analýzy zastoupení „rodáků“ mezi obyvatelstvem, tj. podílu obyvatel bydlících v roce 1991 v místě svého narození. Hodnotí i rozdíly v náboženské příslušnosti obyvatelstva a jeho důležitost pro kulturní atmosféru oblastí. Uvádí také výsledky parlamentních voleb 1996 a zdůvodňuje odchylky od výsledků ve vnitrozemí. Příznivý byl i výsledek ankety, zda by se lidé chtěli z pohraničí vystěhovat. Pouze 20 % uvažuje o vystěhování, což však není znepokojující, protože výsledek se nijak neliší od jiných oblastí.

Přeshraniční aktivity obyvatel na česko-německé hranici charakterizuje M. Jeřábek řadou ukazatelů, vyjadřujících i „řešení vztahů mezi oběma státy, rozuměj Českem a Německem“ (F. Zich). Motivy přeshraničních vztahů jsou ekonomické (nákupy, dojíždka za prací), kulturní (navazování společenských kontaktů, spolupráce, mj. i v havarijních případech). Situace před rokem 1989 a po něm je radikálně odlišná, jak ukázaly průzkumy např. v roce 1994 a jiná šetření. Otevření hranic považují obyvatelé pohraničí za „velmi dobré“ (53,3 %), ale také přináší „nové problémy“ (19,2 %). V tomto příspěvku jsou dále výsledky šetření o názorech Čechů a Němců na druhý národ i národ vlastní. Češi jsou vůči Němcům kritičtější než naopak, avšak u většiny se mluví o neutrálním postoji.

Kratší příspěvek V. Houžvičky se nazývá *Odsunutí Němci – jádro česko-německého sporu*. Autor stručně líčí vznik myšlenky německého transferu a formuje požadavky Sudetoněmeckého krajanského sdružení (F. Neubauer): právo na návrat do vlasti, právo na sebeurčení, majetková restituce. Takový program je pro landsmanšaft aktuální i padesát let po válce. V. Houžvička pak cituje E. Hahnovou, která zpracovala stanoviska české a německé strany ke vzniku Československa, k jeho demokratické politice, k Mnichovu, k utrpení českého obyvatelstva za války, k odpovědnosti sudetských Němců, k odsunu. Postoje byly a jsou přirozeně zcela odlišné. Obyvatelstvem v pohraničí jsou tyto otázky vnímány zvláště citlivě. Sudetoněmecký pro-